

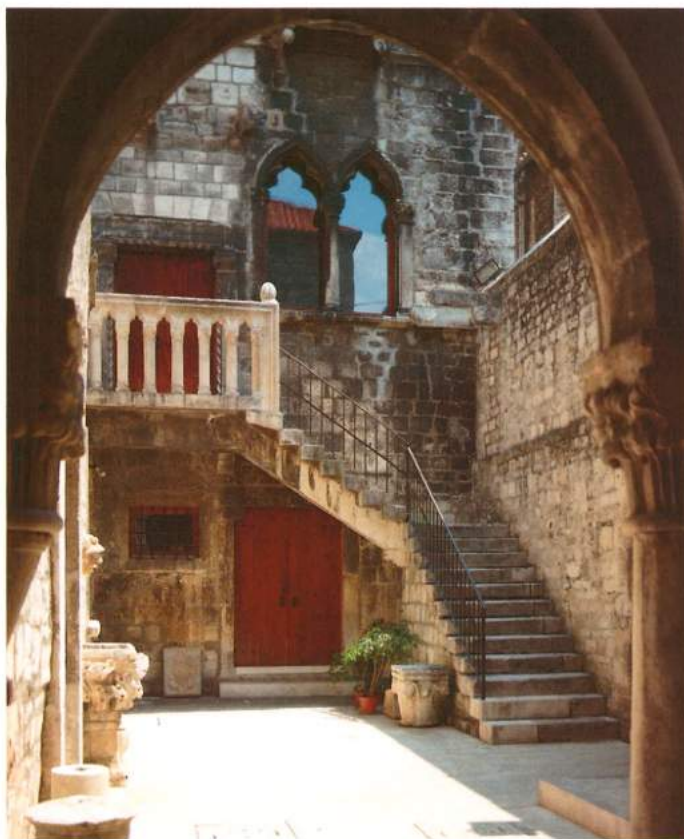
Firentinac *Maso di Bartolomeo* komponirao strogim sustavom arkade središnjega dvorišta dominikanaca, a domaći su ga majstori gušćim ritmom unesenih stupova s kićenim kapitelima regotizirali po ukusu provincije. Na postojanje oblikovnih standarda u okviru regionalne graditeljske škole ukazuju klaustri franjevaca iz druge pol. XV. st. u Stonu i Cavtatu, te najveći u Rožatu.

Premda se u čitavoj primorskoj Hrvatskoj ne može ustvrditi pravocrt-nost stilskega razvitka, očito je usavršavanje oblikovnih postupaka na svim poljima umjetničkoga djelovanja uz proširivanje tematike stvaralaštva iz XIV. st. prema XV. st. To je ujedno značilo udaljšavanje od redovničkih prototipova usporedo s time kako je i svjetovna sastavnica života dobivala na važnosti. Postupno se pritom graditeljstvo oslobađalo uvjetno romaničkih okvira izražavajući gotovo prirodni uspon gradske kulture koja se pojavljuje istodobno s umj. izričajima zapadnoga svijeta. Intenzitet komunalnoga života i živost razmjene dobara vodili su uspostavi odgovarajućega reda i poretka u svim sredinama. Dalmatinski se prostor pod vladavinom Anžuvina povezuje sa širim obzorjima eur. napretka, a potpadanje pod Veneciju od 1420. u tome je području ojačalo svijest o potrebi iskazivanja vlastite opstojnosti kroz naglašavanje duhovnoga ozračja koje će pokrenuti ne samo crkveno nego i svjetovno graditeljstvo; javno i privatno, stambeno i utvrdo.

Važno mjesto u tome razdoblju ima gradogradnja. Osobiti su rezultati postizani ne samo proširenjem postojećih urbanih jezgri, već i podizanjem čitavih novih naselja srodna izgleda, sve u vezi s gospodarskim napretkom zemlje. Ozakonjuju se pravila planiranja urbanih cjelina, posebice pridodanih stambenih četvrti kao i modernije održavanih starih središta sa zgradama zajedničke namjene za potrebe komunalnoga života. Poseban oblik napretka pokazuje fortifikacijska arhitektura počev od podizanja pojedinačnih utvrda do opkoljavanja naselja zidinama gusto ojačanim kulama. Sjedinjavanjem tih postupaka već u posljednjoj četvrtini XIII. st. udvostručena je površina Dubrovnika uz primjenu geometrijskoga nacrt racionalno postavljene mreže ulica koje se niz padine sa sjeverne strane središnje prometnice slijevaju postojećim osima trgovačkih tokova grada. Kuće su uz njih gusto poredane u dva niza s razdjelnim kanalima otpadnih voda uzduž usitnjenih posjedovnih čestica.

U Trogiru je istodobno stvorena ortogonalna mreža zapadnoga predgrada zbog kojega se prebacuje i obod zidina k tvrđavi ranih 1400-ih položenju pri ulazu u luku pod nadzorom mlet. protomagistra. I Split postavlja veliki gotički kaštel pri moru, a Zadar čak dva na dijagonalnim uglovima svojega od rimske antike reguliranoga rastera. Gotičke je naravi i organska razigranost uličnih kapilara Šibenika, koji se, dobivši sa zakašnjenjem biskupiju, pretvara u pravi grad pod srednjovj. utvrdom. Korčula pak na poluotočju slijedi obrisom zidina njegov eliptoidni oblik, a tlocrtnim rasporedom unutrašnjih komunikacija ostvaruje najpraktičniji ustroj »riblje kosti« s katedralom na vrhu brežuljka uzdužno presječena glavnom ulicom. U najvećim gradovima trgoi se opkoljavaju javnim zgradama raznolika oblička koje odgovara društvenoj raslojenosti zajednice. Također je i u Hvaru okončana koncentracija izgrađenih površina s usmjerenjem prema trgu stolne crkve, dok su bliže obali smještene upravne zgrade. Neprekidno i u drugim gradićima teče upotpunjavanje urbanoga tkiva po prohtjevima suvremenoga života, a ako kronologija zahvata i nije usuglašena s razvojem stilskih oblika, u globalnim je crtama posve dosljedna onim načelima koja se u doba gotike susreću diljem eur. kontinenta.

Važna su pri tome dva prava i cjelovita gradograđevna pothvata: Ston, što su ga gradili Dubrovčani na prevlaci Pelješa od 1335, te Novi Pag, koji su gradile mlet. vlasti od 1443. Premda ih dijeli čitavo stoljeće, zajedničke su im crte u svrhovitoj domišljenosti projekta u svezi s velikim državnim solanama što se nalaze pokraj jednoga i drugoga naselja. K tome je Ston imao izrazito obrambeni značaj za očuvanje novoprisvojenoga teritorija male južnokršćanske republike, pa je i građen s dvjema urbanim jezgrama i lukama na krajevima pojasa zidina s pomoću kojih je premošten pristup poluotoku. Ta cjelina s visokim zidinama, dugim četiri km, četrdesetak kula i pet tvrđava ide u red najznatnijih fortifikacijskih ostvarenja na tlu ondašnje Europe. Ujedno u planiranju sjedišta vlasti i diferenciranju vjerskih središta, posebice prostornom definiranju stambenih četvrti, Ston prati i posvjedočuje racionalnost stila epohe koja preuzima modele iz prošlosti jednako kao što i utire put neometanu odvijanju budućnosti. Takav je, naime, smisao razmještanja trgova ali i oblikovanja blokova i nizova privatnih kuća po uzorima parceliranja primijenjenima već u izgradnji

PAPALIĆEVA PALAČA U SPLITU

Dubrovnika. Na sličan su način i u Novome Pagu sred. XV. st. slijedene modernije spoznaje pri oblikovanju utvrda, dok su svi unutargradski prometni problemi spretno riješeni s naglaskom na proizvodnoj učinkovitosti. Prema urbanom modelu uobičajenom u srednjem vijeku crkve se razmještau pokraj izlaza i ulaza u urbanu jezgru koja svoju geometrijsku pravilnost naglašava središnjim mjestom okupljanja: gradskim trgom, s odvojenim zgradama za civilne i crkvene uprave. Matrice poretka stambenih dijelova ponavljaju opća iskustva jadranskoga područja uz uvažavanje PUT SV. FRANE U ŠIBENIKU

